

OKOLICZNOŚCI POWSTANIA PLANU MIASTA PŁOCKA Z 1907 ROKU WYKONANEGO PRZEZ KAZIMIERZA STASZEWSKIEGO

Abstrakt

W zasobach Muzeum Mazowieckiego w Płocku zachowała się do dziś druga plansza drugiego egzemplarza Planu Miasta Płocka¹ wykonanego w 1907 roku przez wnuka Jana Marka Lajourdie – geometrę Kazimierza Staszewskiego². Okazały plan, a właściwie jedna z trzech jego części, ma swoją ciekawą historię, jak się wydaje, do dziś nie do końca odkrytą. Poniższa publikacja przybliży okoliczności powstawania tego niezwykle ważnego dla miasta dokumentu.

Słowa kluczowe: plan miasta z 1907 r., plansza, Płock, Kazimierz Staszewski, kartografia

Pierwsze wzmianki o potrzebie wykonania nowego planu miasta Płocka znajdujemy w Aktach Miasta Płocka już w 1896 roku³. Jak wynika z zachowanych dokumentów od 1836 roku Magistrat posiadał plan miasta z rejestrem gruntów sporządzony w latach 1835-1836 przez mierniczego Joachima Łuszczewskiego, sprawdzony przez mierniczego Walentego Goreckiego i Stefana Ogilbara, który to po naniesieniu na nim linii rozgraniczeniowych, został zatwierdzony przez Rządową Komisję Spraw Wewnętrznych i Wyznań. Drugi egzemplarz tego planu i rejestru gruntów znajdował się w Wydziale Budowlanym Urzędu Gubernialnego. Obydwa egzemplarze sporządzono metodą triangulacji w skali 1:1500 z zaznaczeniem na nich wszystkich ulic, pojedynczych nieruchomości, z podziałem tych ostatnich na państwowe, skarbu miasta, kościelne, wojskowe, właścicieli prywatnych i żydowskie. W rejestrze gruntów wskazana była również dokładna powierzchnia każdej nieruchomości z uwzględnieniem szerokości w linii frontu, nazwiska właściciela i numeru hipotecznego. Wskazana była także powierzchnia ulic, placów, sadów i działek niezabudowanych. Plan był bardzo dokładny, przydawał się przy okazji rozpatrywania różnego rodzaju spraw o charakterze gospodarczym, sądowym czy też technicznym, przy rozsądzaniu sporów granicznych lub kupna i sprzedaży nieruchomości itp. Wraz z upływem lat wspomniany plan ulegał stopniowemu niszczeniu oraz dezaktualizacji. Miasto bardzo się zmieniło, inaczej wyglądały nieruchomości i ich urządzenie, ulice (na skutek regulacji niektórych z nich), wzniesiono nowe i wyburzono stare budynki, zezwolono na powiększenie nieruchomości i podział placów na mniejsze grunty, powstały nowe działki, cmentarze, skwery, sady itp. W zaistniałych okolicznościach

Magistrat obawiał się, iż miasto pozostanie bez jakiegokolwiek planu, dlatego postanowiono działać w tej kwestii. W celu uniknięcia dużych kosztów i wobec istniejącej jeszcze możliwości skorzystania z planu geometry Łuszczewskiego, a szczególnie z będącego w lepszym stanie egzemplarza przechowywanego w Wydziale Budowlanym, uznano za niezbędne⁴:

- Wykonanie kopii tego planu w głównych zarysach kwartałów, ulic i placów, z naniesieniem ważnych budynków, przede wszystkim tych nieprzekształconych.
- Przeprowadzenie dokładnego pomiaru wszystkich nieruchomości, nowych placów, ulic i budynków, jak też uwzględnienie wszelkich zmian zaistniałych w mieście i naniesienie ich na przygotowaną kopię.
- Obliczenie powierzchni wszystkich nieruchomości (każdej oddzielnie), z podziałem ich na urzędowe, skarbu miasta, publiczne i prywatne oraz sporządzenie rejestru gruntów w dziesięcinach i sążniach – miarach rosyjskich.
- Wykres i iluminacja planów oraz znaków umownych winna być przeprowadzona zgodnie z obowiązującym prawem geodezyjnym.

W ten sposób Magistrat miasta miał pozyskać nowy plan oraz rejestr gruntów, wykonany z wykorzystaniem obowiązujących wówczas jednostek metrycznych. Przewidywano, iż nowy plan i rejestr gruntów należy wykonać w dwóch egzemplarzach – jeden dla Magistratu miasta Płocka, a drugi dla Urzędu Gubernialnego. O wycenę powyżej opisanych prac poproszono lokalnych geometrów. Z grona znanych Magistratowi, z uwagi na doświadczenie i solidność, mogących podjąć się wykonania takiego zadania geometrów, zaproszono do Magistratu zamieszkałych

II odrys planu pomiarowego Miasta Płocka

w Płocku mierniczych drugiej klasy Kazimierza Staszewskiego i Stanisława Chudzińskiego. Obaj zapewnili, że są gotowi wykonać te prace – pierwszy za wynagrodzenie w kwocie 3200 rubli, drugi w kwocie 3500 rubli⁵. Po rozpatrzeniu ofert Urząd Gubernialny zaakceptowali ofertę tańszą – geometry Staszewskiego. Początkowo przewidywano, że wynagrodzenie przysługujące wykonawcy, który podejmie się sporządzenia planów, wypłacane będzie w dwóch ratach: pierwszą połowę całej sumy po sporządzeniu pierwszego egzemplarza planu w tuszu bez kolorowania i przed sporządzeniem rejestru gruntów sprawdzonego i uwierzytelnionego przez Wydział Budowlany Urzędu Gubernialnego, drugą połowę po przedłożeniu dwóch egzemplarzy planów całkowicie ukończonych wraz z rejestrami gruntów sprawdzonymi i uwierzytelnionymi przez Wydział Budowlany Urzędu Gubernialnego, ostatecznie jednak rozliczenie wyglądało inaczej⁶. Przewidywano ponadto, iż pierwszy egzemplarz powinien powstać w ciągu 1,5 roku od podpisania umowy, drugi po 2,5 roku. Do podpisania kontraktu doszło jednak dopiero w 1903 roku. Uzgadnianie, akceptowanie i podpisywanie umowy trwało kilka tygodni, a jej oficjalne rozpoczęcie

datowane jest na 23 maja 1903 roku. Kontrakt został zatwierdzony decyzją Płockiego Urzędu Gubernialnego 9 września 1903 roku. Pomimo ogromnego zaangażowania przewidzianych w kontrakcie terminów Kazimierzowi Staszewskiemu nie udało się ich jednak dotrzymać. Na przeszkodzie stanęło wiele czynników, o których informował Magistrat⁷:

- Niemożliwym okazało się sporządzanie kopii bezpośrednio z zachowanego, pochodzącego z lat 1835-1836 planu miasta Płocka w odniesieniu do granic obszarów miasta, które nie uległy zmianom. Należało wykonać nowe pomiary w terenie, a następnie po wygładzeniu zmiętych kart starego planu, dokonać porównań.
- Obraz terenów znajdujących się za rogatkami: Warszawską i Dobrzyńską, w związku ze znacznymi zmianami granic, nie mógł być przekopiowany z poprzedniego planu, istniała potrzeba wykonania zupełnie nowych pomiarów geodezyjnych.
- Wszystkie nieruchomości znajdujące się w granicach miasta mierzone były ponownie w celu lepszego ich odwzorowania, a co za tym idzie dokładniejszego naniesienia na nowy plan.
- Powierzchnie wszystkich nieruchomości i przebieg

ulic należało wykreślić ponownie, ponieważ w poprzednim planie i rejestrze gruntowym wykryte zostały poważne błędy.

W związku z tym geometra zmuszony był poświęcić o wiele więcej czasu, niż początkowo przewidywał, co bezpośrednio wpłynęło na potrzebę zmiany umownego terminu. Jak wówczas argumentował Magistrat w piśmie do Urzędu Gubernialnego: „Ponieważ kontrakt nie przewiduje aż tak dużej liczby prac terenowych, a w terminach zawartych w warunkach kontraktu są dwie zimy, w trakcie których prowadzenie pomiarów geodezyjnych jest skrajnie trudne i uwzględniając wyżej przytoczone fakty, dla dobra sprawy, Staszewski zwraca się do Urzędu Gubernialnego o przedłużenie terminu przedłożenia pierwszego egzemplarza planu w brudnopisie o jeden rok, to jest do końca marca 1906 roku, a terminu całkowitego zakończenia prac do końca 1907 roku”⁸. Ostatecznie po rozpatrzeniu przytoczonych argumentów przemawiających na korzyść geometry Kazimierza Staszewskiego, wedle których nie miał on możliwości dotrzymania przewidzianych kontraktem terminów co do wykonania planu miasta Płocka, Urząd Gubernialny postanowił przedłużyć geometrze wyznaczony w kontrakcie termin przedłożenia pierwszego egzemplarza planu w brudnopisie do końca marca 1906 roku, a termin ostatecznego zakończenia wszelkich prac do końca marca 1907 roku. Terminu tego geometra Staszewski dotrzymał, czego potwierdzenie

znajdujemy w wystawionym przez niego rachunku za wykonane prace⁹. Urząd Gubernialny wyraził zgodę na ostateczne rozliczenie w sierpniu 1907 roku.

W ramach wykonanych prac, zgodnie z zawartą umową, geometra sporządził dwa egzemplarze Planu Miasta Płocka wraz z rejestrami gruntów. Każdy egzemplarz „dla większej wygody” składał się z trzech numerowanych planszy przedstawiających:

- I plansza – tereny za rogatkami Dobrzyńskimi należące do miasta lub obywateli miejskich;
- II plansza – tereny miasta Płocka w obrębie alei miejskich,
- III plansza – tereny za rogatkami Dobrzyńskimi należące do miasta lub obywateli miejskich.

Każda z planszy posiadała jednakową wielkość, a przy rozkładaniu planów, wszystkie trzy plansze tworzyły jedną całość. Jak pisał autor planu w swojej książce obszar objęty planem wynosił 353 dziesięcin 573 sążni kw, co równa się 385 ha 9142 mkw¹¹. Plany miasta Płocka geometra Kazimierz Staszewski wykonywał w latach 1903-1907 i służyły mieszkańcom Płocka przez wiele następnych lat. Niestety, zawierucha wojenna spowodowała, iż pierwszy egzemplarz planu zaginął. W Muzeum Mazowieckim w Płocku zachował się jedynie niekompletny drugi egzemplarz, a konkretnie jego druga plansza zaprezentowana w tekście; pozostałe plansze – pierwsza i trzecia również zaginęły.

PROJEKT UMOWY¹²

23 dzień maja 1903 roku. Pomiędzy Magistratem miasta Płocka działającym na podstawie ukazu Płockiego Urzędu Gubernialnego z 9 lipca 1897 roku Nr 1817-a i 7 maja 1903 roku Nr 2937 z jednej strony i zaprzysiężonym geometrą 2 klasy Staszewskim z drugiej, na poniższych warunkach został zawarty następujący projekt umowy:

1

Geometra Staszewski zobowiązuje się do sporządzenia nowego planu miasta Płocka w postaci kopii mapy geodezyjnej sporządzonej z natury w latach 1835/6 przez geometrę Joachima Łuszczewskiego w takim też zakresie i skali 1:1500, z naniesieniem na plan wszelkich zmian zaistniałych w przestrzeni do czasów ostatnich, odnośnie położenia ulic i dzielnic, jak też pojedynczych nieruchomości i zabudowań, za ustalone wynagrodzenie trzy tysiące dwieście rubli.

2

Geometra Staszewski zobowiązuje się do zaznaczenia na planie wszelkich nieruchomości państwowych, miejskich i prywatnych z ich podwórzami, ogrodami, zabudowaniami, kanałami, stawami, studniami, zgodnie z wytycznymi byłej Komisji Finansów z 15/27 grudnia 1839 roku.

3

Plan przygotowanym być ma w dwóch egzemplarzach. Do każdego z nich dołączyć należy po jednym rejestrze gruntowym, z użyciem miar rosyjskich tj. dziesięcin i sążni, przy czym wyrys, iluminacja

planu i znaki umowne wykonane być winny tak, jak to obecnie obowiązuje. Każdy egzemplarz planu należy sporządzić na oddzielnej karcie papieru, wstępnie na bukram naklejonej, a plany ziem położonych za rogatkami Warszawską i Dobrzyńską dla większej wygody, geometra jest zobowiązany umieścić na oddzielnych planszach, również na bukram naklejonych. Mają mieć one jednakową wielkość a przy rozkładaniu planów, wszystkie trzy plansze powinny tworzyć jedną całość.

4

Angaż robotników, zakup narzędzi, materiałów dla wykonania planów i w ogóle wszelkich przedmiotów i przyborów niezbędnych, na geometrze Staszewskim spoczywa i jest na jego koszt. Magistrat jednakże zobowiązany jest do udostępnienia mu w celu wspomagania się i skopiowania istniejący stary plan miasta i rejestr gruntowy, które to chronione są w Wydziale Budowlanym Płockiego Urzędu Gubernialnego. Powinien też umożliwić mu swobodny dostęp do nieruchomości i budynków przez wojsko oraz urzędy państwowe i inne zajęte, a w celu wykonania pomiaru nieruchomości należących do prywatnych właścicieli, w przypadku protestu tych ostatnich, okazać wszelką niezbędną pomoc.

5

Ustalone wynagrodzenie 3200 rubli Magistrat zobowiązany jest wypłacić geometrze Staszewskiemu w trzech ratach:

- 1) sześćset rubli po podpisaniu i zatwierdzeniu kontraktu przez Urząd Gubernialny,
- 2) tysiąc trzysta rubli po przedłożeniu przez Staszewskiego pierwszego egzemplarza w brudnopisie i po sprawdzeniu tegoż przez Wydział Budowlany Płockiego Urzędu Gubernialnego i
- 3) pozostałą część zapłaty w kwocie także tysiąc trzysta rubli po zakończeniu wszystkich prac i dostarczeniu planów wraz z rejestrami gruntowymi, z zastrzeżeniem, że wypłata nastąpi nie później niż po upływie półtora miesiąca po oddaniu planów tak w brudnopisie jak i kompletnie wykonanych.

6

Pierwszy egzemplarz planu w brudnopisie, geometra Staszewski zobowiązany jest przedstawić nie później jak do półtora roku od dnia wręczenia zawiadomienia Magistratu o zatwierdzeniu tegoż projektu umowy, do pracy natomiast niech przystępuje niezwłocznie. Wszystkie zaś prace muszą być zakończone w ciągu dwu i pół roku, licząc czas od dnia dzisiejszego.

7

Jeśli w trakcie pomiarów wynikły jakieś spory graniczne, to geometra powinien nanieść na plany dwie granice stosownie wskazaniom stron sporu, w rejestrze gruntowym zaś opisać problematyczne działki.

8

Za niedotrzymanie niniejszych warunków geometra Staszewski odpowiada całym swoim ruchomym i nieruchomym majątkiem tym, który posiada i który w przyszłości posiadać będzie, przy czym Magistrat zastrzega sobie prawo do przekazania zamówienia w celu kontynuacji prac innej osobie, a kosztami obciąży jego – Staszewskiego.

9

Kontrakt, według niniejszego ustalenia winien być zawarty w ciągu miesiąca od dnia zatwierdzenia projektu umowy, przy czym zakup papieru aktowego, tak na sam kontrakt, jak i znaczków na kopie takowego spoczywa na Staszewskim.

Niniejszy projekt umowy decyzją Płockiego Urzędu został zatwierdzony dnia 7 czerwca 1903 roku.

Summary

The assets of Mazowieckie Museum in Płock include a second card of the second copy of the town map of Płock made in 1907 by the grandson of Marek Lajourdie – a land surveyor Kazimierz Staszewski. The magnificent plan, or to be precise one of its three parts, has its own interesting story, which seems undiscovered until today. This particle introduces the circumstances in which this document of great significance for the town was created.

Przypisy

- ¹ II odrys planu pomiarowego Miasta Płocka, Kazimierz Staszewski – Muzeum Mazowieckie w Płocku sygn. MMP/S/5771.
- ² Kazimierz Jan Franciszek Staszewski syn Ludwika Antoniego Franciszka Staszewskiego i Anieli Róży Józefy Lajourdie, córki Jana Marka Róży Lajourdie (budowniczy płockiego mostu z 1838 roku) urodził się w 1859 roku w parafii Radziwie.
- ³ Akta Miasta Płocka, sygn. 13120, k. 3.
- ⁴ Ibidem, k. 4.
- ⁵ Ibidem, k. 5.
- ⁶ Patrz Projekt umowy p. 5.
- ⁷ Akta Miasta Płocka, sygn. 13120, k. 167-169.
- ⁸ Ibidem, k. 167-169.
- ⁹ Ibidem, k. 203.
- ¹⁰ Ibidem, k. 170-171 – tłumaczenie własne.
- ¹¹ K. Staszewski, *Plany i pomiary miasta Płocka oraz gruntów podmiejskich od roku 1793 do lat ostatnich*, Płock 1938, s. 14.
- ¹² Akta Miasta Płocka, sygn. 13120, k. 170-171 – tłumaczenie własne.